

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

postmottak@bufetat.no

Innspill til prioriterte temaer i framtidig forskning om vold og overgrep

Det vises til e-post fra 2. juli i år, der Reform var blant dem som ble invitert til å gi innspill til Bufdirs arbeid med en oversikt over temaer som bør prioriteres i videre forskning om vold og overgrep.

Vi takker for invitasjonen, og vil i det følgende beskrive noen områder der det etter vårt syn er nødvendig med en styrket forskningsinnsats. Forskingen om vold og overgrep må også ta opp i seg nye måter å betrakte vold i nære relasjoner på.

Det gjøres oppmerksom på at listen av tidshensyn ikke kan anses utfyllende.

Behovet for å avdekke «hvite flekker»

Kvalitativ forskning på vold i nære relasjoner har så langt i stor grad vært dominert av feministiske og kjønnsmaktsinspirerte analyser. Betydelige deler av den etablerte forståelsen av vold i nære relasjoner er basert på denne forskningen. Dette er ikke i seg selv underlig. Kvinner lever oftere i mishandlingsforhold enn det menn gjør, og det er naturlig at er det hittil har vært denne formen for voldelige relasjoner som har fått det skarpeste søkelyset på seg.

I dag vet vi imidlertid at svært mye av volden som utøves kan leses i lys av andre enn feministiske og kjønnsmaktsinspirerte analyser, og også forstås på andre og ofte bedre måter. Tre områder som har unngått forskningens søkelys er vold i samkjønnede relasjoner, menn utsatt for partnervold og kvinners vold mot barn.

Som svar på direktoratets etterlysning av prioriterte temaer, mener Reform derfor at det nå er viktig å belyse disse «hvite flekkene» i det forebyggende arbeidet.

Unngå bruk av begrepet «sårbare grupper»

Vi er kritiske til hvordan begrepet «sårbare grupper» ofte blir benyttet. Begrepet savner en nærmere definisjon. Det gjelder også i spørsmålsstillingen i direktoratets invitasjon, der et av spørsmålene formuleres slik: «Ser dere særlige forskningsbehov knyttet til barn, eldre og særlig utsatte grupper?»

Sårbarhet er et begrep som går igjen i offisielle handlingsplaner. Men hva innebærer det å være sårbar? Og kan menn være sårbare? Måten begrepet «sårbare grupper» blir benyttet bidrar i praksis til å spre stereotyper om vold og voldsutsatthet. Noen grupper defineres som særlig sårbare, og listes gjerne opp: Kvinner, og deretter kvinner som tilhører minoriteter, er gravide, eldre, ungdom, eller kvinner som er utsatt

for tvangsekteskap eller omskjæring. Mannlige målgrupper og lhbt-personer inngår så å si aldri på listen, og substansiell omtale av deres utsatthet er en sjeldenhet.

Gjennom en slik begrepsbruk blir menn og lhbt-personer, og de kvalitative aspektene ved deres erfaringer som utsatt, ekskludert. Ett slikt aspekt når det gjelder utsatte menn, kan være bruk av barn som pressmiddel som del av voldsutøvelsen. Et liknende og undervurdert aspekt for lhbt-personer er minoritetsstress, som trolig reduserer mange i denne gruppens egne forventninger til å inngå i og leve i voldsfrie seksuelle relasjoner og samliv.

Det må derfor opparbeides en bevissthet på at begrepet sårbare grupper i dag fungerer stereotypifiserende. Vi anbefaler at bruken av begrepet sårbare grupper fortrinnsvis unngås. Dersom det benyttes, så bør betydningen presiseres; som økt sannsynlighet for å bli utsatt, utsatthet for å utvikle PTSD, lav evne til å søke hjelp osv.

Vi vil også understreke at det er nødvendig med kvalitative studier om vold i lhbt-personers nære relasjoner. Det er behov for forskning på minoritetsstress som dimensjon i lhbt-personers oppfatning av nære relasjoner som voldelige eller ikke-voldelige, og i deres bruk av hjelpeapparatet.

Forslag i rapporten «Den mannlige smerte»

Reforms praktiske erfaring er at personer som lever eller har levd i mishandlingsforhold over tid, ofte blir brutt ned psykisk, og ofte utvikler PTSD. Eksakt hva som har vært utslagsgivende for at den enkelte har havnet i et mishandlingsforhold, er ikke alltid åpenbart. Det kan knytte seg til en partners overlegne intellektuelle og profesjonelle kapasitet, til asymmetri i nettverk og kontakter, lite kunnskap om lover og rettigheter i Norge eller til tidligere erfaringer som utsatt.

Utgangspunktet må etter vår mening være at ingen skal utsettes for vold, og at ingens voldsutøvelse skal gå under radaren. Gjennom vårt mangeårige prosjekt «Menn også! Forbedring av krisesenterbudets til menn og lhbt-personer» (2017 -) har Reform kartlagt en rekke kommunale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner, der mangelen på planer for og tilbud til voldsutsatte menn og lhbt-personer er urovekkende stor. Selv om dette først og fremst må behandles som det lovbruddet det faktisk er, knytter vi også den manglende kommunale og offentlige bevisstheten vi har avdekket, til kunnskapsmangel og mangler i forskningen.

Reform stiller oss fullt og helt bak kunnskapsbehovene som forskerne bak Proba-rapporten «Den mannlige smerte» (2017) pekte på. Fra rapporten siterer vi:

«Vår studie viser at det er behov for nyanserende kunnskap om maktforhold med hensyn til familievold, seksuelle overgrep og intimterrorisme. Det er ikke tilstrekkelig å undersøke fysisk/økonomisk overlegenhet (strukturelle maktforhold) for å forstå vold i nære relasjoner. Vi finner at den dominerende strukturelle forståelsen av vold

må suppleres med en forståelse av hvordan psykologisk overlegenhet kan gi grunnlag for makt og dominans. Det er som tidligere nevnt nødvendig med en ny teoretisk forståelse av vold i nære relasjoner som også inkluderer vold mot menn. En slik forståelse innebærer at Johnsons begrep om intimterrorisme også inkluderer kvinners vold mot menn. Våre forslag til framtidig forskning om vold i nære relasjoner er som følger:

- Flere større kvalitative studier av gutter og menns opplevelser og håndtering av vold og seksuelle overgrep i nære relasjoner, samt av mekanismene bak hvorfor de skjuler vold og overgrep
- Kjønn- og klasseperspektivet inkluderes i framtidige studier
- Gjennomføre metodeutviklingsprosjekter som kan heve kvaliteten i forskning om vold mot gutter og menn
- Gjennomføre forskning om effektive behandlingsmetoder av de traumatiske konsekvenser av vold og overgrep, som for eksempel PTSD
- Gjennomføre flere studier som kartlegger menns behov for hjelp og oppfølging
- Framtidige forekomststudier bør inkludere spørsmål som kan belyse ulike former for psykisk vold blant voksne.»

Kvinnens kjønnsbaserte voldsbruk, og bruk av barn

Proba-forskerne spør: «Dersom menn utøver maskulinitet når de gjør vold mot kvinner, er det da slik at kvinner utøver femininitet når de gjør vold mot menn?»

Dette er et godt spørsmål, og et svar på dette er at det bør opparbeides mer kunnskap om hvilken betydning en slik bruk av kjønn har i voldelige relasjoner, og hvordan det konkret arter seg.

Vi vet at vold blir mer alvorlig når det er en asymmetri i makt. Et område der kvinner oftere har større makt, kunnskap eller innflytelse, er i omsorgen for barn. Overfor mange av de utsatte mennene som Reform møter gjennom våre terapeutiske og andre lavterskel tilbud, har den kvinnelige voldsutøveren benyttet barna som en del av sin maktbruk. Utdanning og kvinners ofte gode relasjoner til hjelpeapparatet, kan være andre grunnlag for en asymmetrisk makt mellom partnere.

Seksuelle overgrep mot gutter og menn – forslag fra rapporten «Ser vi gutta»

Som del av prosjektet «Ser vi gutta?» (2016) gjennomførte Reform i samarbeid med FMSO en fagkonferanse om overgrepsutsatte gutter og menn. Som en del av prosjektet avdekket vi også en rekke kunnskapshull og mangler i forskning.

Av mangler som fortsatt ikke er fulgt opp, nevner vi:

- Spørsmål om overgrepserfaringer, seksualitet og bytte av sex bør bli en obligatorisk del av Ungdata-undersøkelsen. Dette vil gi oss jevnlige tall på forekomst av overgrep mot ungdom og i større grad gjøre det mulig å måle effekten av forebyggende tiltak.

- Framtidige forekomstundersøkelser om voldtekt og overgrep bør spørre om forskjellige former for overgrep. Spørsmål om nettbaserte overgrep må inkluderes i framtidige forekomstundersøkelser.
- Det bør iverksettes tiltak for å sikre at forekomststudier når representative antall respondenter fra minoritetsgrupper (etnisitet, funksjonsnedsettelse, LHBT). Dette vil sikre kunnskap om omfang av overgrep mot minoriteter og eventuelle skjevdelinger i utsatthet.
- Det bør gjennomføres en nasjonal forekomststudie av ulike former for seksuelle overgrep og krenkelser blant den voksne befolkningen, inkludert seksuell tvang og overgrep i parforhold.
- Det bør gjennomføres offentlig finansierte forskningsprosjekter eller kartleggingsstudier av overgrepserfaringer og utsattes møte med hjelpeapparatet, blant følgende grupper:
 - Etniske minoriteter, samer og nasjonale minoriteter
 - Personer med funksjonsnedsettelse
 - Eldre, inkludert eldre i pleie og institusjonssammenheng
 - Seksuelle minoriteter (lesbiske, homofile, bifile og transpersoner)
 - Gutter som faller fra i skolen og menn på uføretrygd. Det bør kartlegges hvorvidt det er behov for særlig spissede tiltak mot disse gruppene.

Om noe i dette innspillet ønskes ytterligere utdypet, er det selvsagt bare å ta kontakt.

Vi ønsker direktoratet lykke til i det videre arbeidet.

Oslo, 1. september 2020

Are Saastad /s/
daglig leder

Ole Bredesen Nordfjell
fagsjef

Kilder:

Lien, Marianne Inèz, Lorentzen, Jørgen & Ekenstam, Claes (2017). *Den mannlige smerte*. Proba-rapport 2017-2

Hakvåg, Hedda (2016) *Ser vi gutta?* Reform – ressursenter for menn
<https://reform.no/publikasjoner/2016-ser-gutta-gutter-menn-utsatt-seksuelle-overgrep/>